

- Viden i fællesskab

2012

På jagt efter "god" socialpædagogisk praksis

Hvordan definerer man socialpædagogik? Ikke umiddelbart det mest saftige spørgsmål man kan kaste sig over, men til gengæld et vanskeligt et af slagsen. I disse år, hvor krisen kradsler, og alt overskudsagtigt skæres væk, er det vigtigt, at vi selv ved, hvad det er vi, socialpædagoger er så gode til, og hvor vi kan hente inspiration fra.

Af Per Lærkegaard, Specialpædagogisk konsulent, VISS.dk

På det socialpædagogiske område har der de sidste to år været en række mærkbare besparelser og nedskæringer. Den 1. april 2011 var der 1.814 færre fuldtidsstillinger i kommuner og regioner på det socialpædagogiske område end på samme tidspunkt året før, en nedgang på 4,8 pct.1

Besparelserne har haft en effekt i forhold til den socialpædagogiske indsats overfor sårbare og udsatte mennesker, men de har også påvirket ledernes og medarbejdernes faglige fokus.

Denne situation påvirker de pædagoger, der er ansat til at drage omsorg og støtte overfor målgruppen af voksne mennesker med udviklingshæmning. Nogle steder handler det bare om at få hverdagen til at hænge sammen uden, at beboerne udsættes for overgreb eller omsorgssvigt. Dermed opstår en nærliggende risiko for, at medarbejderne mister deres gejst og engagement.

Socialpædagogikkens intention og afgrænsning

Den socialpædagogiske indsats i Danmark kan summarisk beskrives som målrettet sårbare, marginaliserede og udsatte mennesker. Intentionen er at etablere betingelser og grundlag for inklusion ved at socialisere og integrere det enkelte menneske til/i samfundet og dermed forebygge yderligere marginalisering og udstødning.

En indkredsning og afgrænsning af socialpædagogik er straks vanskeligere. Jo mere man forsøger at indfange fagets kerne- og

grænseflader, jo vanskeligere bliver det at præcisere, hvad socialpædagogik er. Måske skyldes det, at socialpædagogikken ikke tager afsæt i en konkret videnskab på samme måde som naturvidenskab eller humaniora. I et forsøg på at indkredse indholdet i fagets kerne og grænseflader vil jeg inddrage Aristoteles' begreber episteme, techne og fronesis.

Episteme

Episteme handler om teoretisk og evidensbaseret viden, dvs. viden, som er afprøvet og dokumenteret, en kundskabsform som primært har sin rod i naturvidenskab, og som stræber efter den eneste sandhed og universel viden. På voksenhandicap området trækker socialpædagogikken også på videnskaber som for eksempel psykiatrien, neuropsykologien

og udviklingspsykologien, hvorefter den tilegnede viden inddrages i den socialpædagogiske

praksis. Jeg kommer som konsulent i et bosted, hvor socialpædagogerne arbejder med 20 udviklingshæmmede beboere, hvoraf en del også har psykiatriske lidelser (fx autisme, ADHD), og enkelte har en neurologiske lidelse (epilepsi). De fleste får medicin både som fast medicin og efter behov. Medarbejderne har alle været på medicinkursus, som basalt set trækker på viden fra lægevidenskab og farmakologien. I forbindelse med en udredning trækker jeg som konsulent på samme viden, når jeg skal vurdere, hvordan forskellige lidelser og medicin påvirker beboeren, hvilket også medvirker til at kvalificere den

socialpædagogiske praksis. teori, metode og viden kan være nyttig til at fremme forståelsen for beboernes til tider usædvanlige adfærd, men problemet opstår, hvis vi udelukkende fokuserer på adfærden og glemmer borgeren.

Techne

Techne er en kundskabform, der beskrives som ”praktisk viden” eller teknisk kyndighed, samt evnen til at anvende generelle handleregler og metoder. Da jeg på et tidspunkt var leder og pædagog i en boenhed, var der en mandlig beboer, som udover en middelsvær udviklings-hæmning også havde massive skader i frontallapperne og derved svært ved at sætte grænser for sig selv, som en bil uden bremses. Konsekvensen af dysfunktionen i frontallapperne var bl.a., at han havde store vanskeligheder med at gennemskue konsekvenserne af egne handlinger.

I praksis havde han svært ved at indgå i et samspil med andre beboere, og ved måltiderne opstod der ofte konflikter, fordi han gentagende gange havde en provokerende adfærd. Det

var derfor nødvendigt, at vi i fællesskab udformede en struktur, der dels kunne skærme de øvrige beboere for hans grænseoverskridende adfærd, dels støtte ham i at overholde en rimelig bordskik. Det indebar, at han altid skulle sidde på en bestemt plads ved bordet, og at der altid sad en pædagog ved siden af ham, som skulle agere som stedfortræder for hans manglende frontallapper. Effekten var særdeles mærkbar, konflikternes omfang og antal ved spisebordet blev væsentlig reduceret.

Det er bedst, hvis medarbejderne er fuldstændig enige om, hvilke generelle midler og metoder, der skal indbygges i strukturen. Det er en pædagogisk udfordring, for vi er oftest mest loyale overfor egne holdninger og meninger. Hvis personalet forstår vigtigheden af strategien, følger den og evaluerer indsatsen, vil man opnå en positiv effekt. Der er ingen tvivl om, at anvendelsen af generelle metoder

og en fælles dokumentation er med til at højne fagligheden og skabe en platform for udvikling af et fælles fagligt sprog, men de vil altid være afhængige af, hvilken kontakt den enkelte socialarbejder har til beboeren. Det er ikke altid det, vi siger til beboerne, men derimod hvem der siger det, som afgør, om metoderne indfrier målene. Dermed nærmer vi os begrebet fronesis.

Fronesis

Fronesis er en kundskabsform, som er knyttet til samspillet mellem mennesker og deres handlinger. Fronesis handler derfor om kundskaber, som er integreret i socialarbejderens personlighed, eller sagt på en anden måde er fronesis lig med etisk dømmekraft og evne til i visse situationer at kunne gå ud over generelle metoder og handlingsregler i forhold til en bestemt borger. I et botilbud for voksne udviklingshæmmede boede en kvindelig beboer, som i bestemte situationer havde vanskeligt ved at komme ud af sengen og blive færdig, inden bussen kom for at hente hende. Under supervisionen blev det tydeliggjort, at det faktisk kun var to pædagoger, der altid kom i konflikt med beboeren. De to pædagoger følte sig tilstrækkelige og magtesløse, og morgenerne havde nærmest udviklet sig til en kamp mellem dem og beboeren. Da de fik talt om deres frustration og deres egne oplevelser, og de fik anerkendelse af kollegaerne, fik de mulighed for at få et nyt syn på deres samspil med beboeren. Som en af de to pædagoger udtalte: ”Nu har jeg mere fokus på at få skabt en god kontakt til hende end, at hun kommer op til tiden.” Endvidere gav supervision mulighed for at drøfte beboerens selvbestemmelsesret, at hun selv bestemmer, om hun vil på arbejde, her er det netop, at fronesis som etisk dømmekraft er vigtig.

Denne nye erkendelse, som de tilegnede sig, medførte, at de kunne frigøre en masse negative forventninger og energi til beboeren, og de blev dermed bedre til at anvende deres etiske dømmekraft og skærpe deres fornemmelse for at gøre det rigtige på det rigtige tidspunkt i samspillet

med borgeren. Effekten var særdeles mærkbar: problemet med at få beboeren op om morgenen havde nærmest opløst sig selv, og de to pædagoger havde fået mulighed for at anvende andre personfaglige kompetencer, som de ikke kunne sætte i spil førhen.

Det er i disse situationer, at medarbejderen skal anvende sin etiske dømmekraft og forsøge at gå uden om magten og i stedet gå ind i kontakten i sin stræben efter at medvirke til at realisere "det gode liv" for borgeren. I dette perspektiv kan fronesis beskrives som situationsbunden viden, hvor selve aktiviteten, handlingen eller mødet med det andet menneske både er målet og midlet. Fronesis handler derfor om den enkelte medarbejders erfaringsbaserede viden og visdom, samt om at have fornemmelsen for at gøre det rigtige på det rigtige tidspunkt. I den sammenhæng minder fronesis meget om empati, som er evnen til at sætte sig ind i den andens tanke og følelsesmæssige verden uden selv at blive oversvømmet af det andet menneskes følelsesmæssige materiale.

Der er ingen tvivl om, at socialpædagogikkens kerne og faglighed er tæt forbundet med begrebet fronesis. I dette perspektiv er det naturligt, at socialarbejderens værdier, etik og dømmekraft samt personlige kompetencer kommer i spil med fokus på evnen til at opbygge en faglig bæredygtig relation til borgeren. Dilemmaet er, at der kan opstå en risiko for, at socialarbejderens egen moral og personlige holdninger overskygger og forplumrer den faglige indsats.

Socialpædagogisk praksis som techne og fronesis

Socialpædagogisk praksis er efter min mening forankret i kundskabsformerne techne og fronesis. Ud fra den betragtning kan socialpædagogik aldrig sættes på en bestemt formel. Den "gode" socialpædagogiske praksis rummer aldrig én sandhed, men derimod mange forskellige sandheder. Dermed ikke sagt, at den gode socialpædagogiske praksis ikke findes, der må være

en praksis, der er mere hensigtsmæssig end en anden, måske har den gode socialpædagogiske praksis mange forskellige udtryk og svar? Kunsten i den socialpædagogiske praksis er at balancere mellem: på den ene side (techne) at anvende praktisk viden og metoder, skabe betingelser for et fællesfagligt sprog og derigennem højne det faglige niveau og på den anden side (fronesis), at den enkelte socialarbejder er bevidst om den etiske fordring og dømmekraft i samspillet med borgeren, uden at den socialpædagogiske praksis bliver gennemsyret af medarbejderens egne personlige holdninger.

Spørgsmålet er, hvad der skal til, for at den gode socialpædagogiske praksis kan balancere mellem både at anvende viden og generelle metoder og samtidig respektere, at mødet mellem medarbejderen og beboeren altid er unikt. Uanset samfundets økonomiske og lovgivningsmæssige rammevilkår er det vigtigt, at vi som socialpædagoger bliver skarpere og tydeligere på, hvordan vi dels kan videreudvikle faget og dermed den socialpædagogiske praksis, dels blive bedre til at argumentere og synliggøre, hvad den "gode" socialpædagogiske praksis indeholder, og hvilke økonomiske forudsætninger der er nødvendige for at omsætte de gode visioner til praksis både overfor hinanden, men især overfor politikerne.